

USAID
OD AMERIČKOG NARODA

YUCOM
Komitet pravnika
za ljudska prava

Transparentnost Srbija
Transparency Serbia

KAKO DA POMOGNEM DA IZBORNA KAMPANJA BUDE POŠTENIJA?

**OTVORENA
VRATA
PRAVOSUĐA**

Izdavač

Komitet pravnik za ljudska prava – YUCOM

Kneza Miloša 4, 11103 Beograd

www.yucom.org.rs

Za izdavača

dr Katarina Golubović

Suizdavač

Transparentnost Srbija

Palmotićeve 31, 11000 Beograd

www.transparentnost.org.rs

Priredio

Nemanja Nenadić, Transparentnost Srbija

Saradnik

Momčilo Živadinović, Komitet pravnik za ljudska prava – YUCOM

Lektura i korektura

Teodora Todorčić Milićević

Dizajn

Ivana Zoranović

Priprema i štampa

Dosije studio, Beograd

Tiraž

750 komada

ISBN-978-86-82222-10-1

USAID
OD AMERIČKOG NARODA

Vodič „Kako da pomognem da izborna kampanja bude poštenija?“ nastao je kao realizacija aktivnosti Transparentnost Srbija u okviru projekta „Otvorena vrata pravosuđa“, koji realizuje Komitet pravnik za ljudska prava (YUCOM) uz podršku Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Stavovi izneti u ovoj publikaciji ne odražavaju nužno stavove Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID) ili Vlade Sjedinjenih Američkih Država.

**KAKO DA POMOGNEM DA
IZBORNA KAMPANJA
BUDE POŠTENIJA?**

Beograd • 2023

SADRŽAJ

O vodiču	7
Šta je izborna kampanja?	8
Ko i kako može da učini kampanju nepoštenom i neravnopravnom?	10
Kupovina glasova	12
Zloupotreba javnih resursa	14
Kakvo finansiranje kampanje je nezakonito?.	16
Šta biste mogli da znate o nezakonitom finansiranju kampanje?.	19
Da li moram da prijavim zloupotrebe?	20
Šta ako sam svedok?	22
Da li treba da prijavim zloupotrebe u kojima sam učestvovao?	23
Da li treba da dostavim neke dokaze?.	24
Kome prijavljujem zloupotrebe?	26
Da li da prijavim zloupotrebe još nekome?.	28

O VODIČU

Vodič „Kako da pomognem da izborna kampanja bude poštenija?“ namenjen je svakome ko prepozna da se krši neko od pravila koja su uspostavljena kako bi izborna kampanja bila poštena i ravnopravna.

U jednakoj meri, vodič je namenjen svakome ko uoči da bi neki postupak mogao da naruši ravnopravnost učesnika, prava građana i javni interes, ali nije siguran da li su prekršena neka pravila.

Šta ćete dalje činiti zavisi od okolnosti pod kojima ste saznali za spornu situaciju, kao i statusa koji pri tom imate (npr. građanin – birač, stranački aktivista, zaposleni u javnom sektoru, vlasnik privatne firme), tako da saveti koje dajemo nisu uvek isti.

Trudili smo se da obuhvatimo što širi krug mogućih situacija i dilema s kojima se suočavate. Ako i pored toga ima nečeg nejasnog ili nedorečenog, možete neposredno da nam se obratite.

Imajte na umu da je svrha vodiča informativna i da će za vođenje postupka možda biti potrebno da zatražite dodatnu stručnu pomoć ili pravni savet.

ŠTA JE IZBORNA KAMPANJA?

Pojam izborna kampanja trenutno nije jasno definisan u zakonima. Definicija postoji samo u zakonu koji uređuje finansiranje kampanje, ali i ona ostavlja prostor za dileme.

Prema toj definiciji, izbornu kampanju čine sve aktivnosti političkih stranaka, njihovih koalicija i formalizovanih¹ grupa građana koje učestvuju na izborima, a koje imaju za cilj da se javnosti predstave učesnici na izborima i njihovi programi i da se birači uvere da baš za njih treba da glasaju, ili da ne glasaju za njihove protivnike.

Tipični načini vođenja izborne kampanje su neposredan rad (npr. rukovodstva, edukatora) s članstvom partija; neposredno obraćanje stranke i stranačkih aktivista drugim građanima; organizovanje i održavanje mitinga, konvencija, konferencija i drugih skupova u predizbornom periodu; predstavljanje i sučeljavanje stranačkih predstavnika u medijima; izrada i podela promotivnog materijala i plaćeno političko oglašavanje na TV

- 1 Najmanje 10 birača koji zaključe i overe sporazum. Grupa građana nije isto što i udruženje građana, mada tu grupu mogu da čine članovi nekog postojećeg udruženja, koji mogu odlučiti da grupi daju naziv koji je sličan nazivu nekog udruženja. Grupa građana se obrazuje radi podnošenja izborne liste ili predlaganja predsedničkog kandidata na izborima. Ona mora da ima jednu ili dve ovlašćene osobe za podnošenje liste i osobu odgovornu za finansijsko poslovanje i podnošenje izveštaja. Sporazum se može zaključiti tek nakon raspisivanja izbora i pre početka prikupljanja potpisa podrške za kandidata ili listu.

i radio stanicama, u štampanim i internet medijima, na društvenim mrežama, putem bilborda i slično.

Iako stranke u svom radu sve vreme imaju na umu neke buduće izbore, kampanja za koju postoji dužnost finansijskog izveštavanja je ograničena i traje od dana kada se izbori raspišu do njihovog održavanja. U zavisnosti od vrste izbora, ona može da traje između 30 i 60 dana, i može da se produži ako se izbori ponavljaju, u celini (npr. drugi krug predsedničkih izbora) ili na nekom izbornom mestu. Neki vidovi kampanje su zabranjeni pre raspisivanja izbora (TV i radio oglašavanje), a veći na oglašavanja i promocija blizu izbornog mesta zabranjena je i u doba predizborne tišine (obično petak i subota pre izbora u nedelju, kao i do zatvaranja birališta).

Izornoj kampanji su slične i kampanje u vezi s referendumom, kao i one koje se vode za izbor nacionalnih saveta nacionalnih manjina, ali su pravila nešto drugačija.

Stranke, koalicije i grupe građana takođe se nazivaju „politički subjekti“. U praksi, kampanju u njihovu korist ili na njihovu štetu može voditi i neko drugi (kampanje „trećih lica“), ali je ta oblast manje uređena.

KO I KAKO MOŽE DA UČINI KAMPANJU NEPOŠTENOM I NERAVNOPRAVNOM?

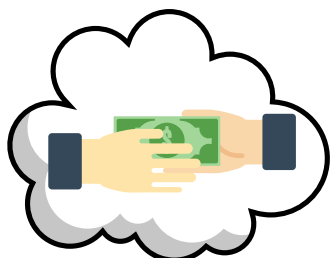
Učesnici u izbornoj kampanji nikada ne mogu biti u potpunosti ravnopravni i to ne mora biti nečija krivica. Normalno je, na primer, da stranka koja ima veliki broj članova i simpatizera može da postavi više štandova za promociju i tako obezbedi veću vidljivost od potpuno novog učesnika na političkoj sceni. Razumljivo je da će mediji češće pozivati u debatne emisije predstavnike onih izbornih lista kojima predizborne ankete daju bolje šanse za uspeh i da će u izbornoj hronici posvetiti veću pažnju završnoj konvenciji stranke na kojoj je bilo 20 hiljada ljudi nego promociji stranke u seoskom domu kulture na kojoj se okupilo 200 građana.

Kampanja nije poštena ako kandidati, stranke i drugi predstavnici izbornih lista zloupotrebe svoju bolju početnu poziciju, naročito ako ulaze u izbore s pozicije vlasti u celoj državi ili u nekom gradu.

Kampanja je nepoštena i kada se učesnici izbora ili njihovi skriveni pomagači koriste nečasnim sredstvima – na primer, kada javno iznose teške optužbe o svojim protivnicima, a ovi u kratkom vremenu pred izbore nemaju mogućnost da se od takvih optužbi odbrane. Ravnopravnost se još drastičnije narušava kada učesnici na izborima, umesto da uvere građane da su njihov program i kandidati najbolji, birače zastrašuju, ucenjuju ili im nude neku nagradu u zamenu za glas.

Izborna trka je takođe neravnopravna kada se neki učesnici trude da poštuju pravila o dozvoljenim izvorima finansiranja i da izveštavaju revnosno o svojim troškovima, a drugi ta pravila otvoreno krše.

Najzad, kampanju mogu da učine nepoštenom i neravnopravnom ne samo stranke i kandidati, već i spoljni akteri – državni organi koji ne otklanjaju i ne kažnjavaju jednako uočene nepravilnosti; medijske i druge firme koje favorizuju jednu listu ili kandidata; istraživači javnog mnjenja koji lažiraju nalaze; pojedinci i organizacije koji se lažno predstavljaju kao neutralni komentatori izbornog procesa; bogati pojedinci i firme ili strane države koje skriveno finansiraju izbornu kampanju.

KUPOVINA GLASOVA

Davanje i primanje mita u vezi s glasanjem je krivično delo. Ne samo da je kažnjivo ako Vam neko ponudi mito da glasate za određenu stranku ili kandidata, već i ako Vam nude poklon ili neku drugu korist da iskoristite vaše biračko pravo ili, suprotno, da bojkotujete izbore.

Nemojte ni Vi, čak i šale radi, nuditi svoj glas na prodaju – i za to je propisana novčana kazna ili zatvor do tri godine.

Svaki takav slučaj možete da prijavite, i to jednom od četiri odeljenja viših javnih tužilaštava za suzbijanje korupcije ili nekoj od organizacija koje posmatraju izbore. Treba prijaviti i situacije kada možda nemate neposredan dokaz o davanju ili primanju mita, ali imate neki posredni – na primer, ako opazite da mnogi građani nakon izlaska s birališta redom odlaze na isto mesto (gde se sumnja da dobijaju obećani mito) ili ako Vam je neko zatražio da mu budete „siguran glas“ da bi, na primer, dobio posao u javnoj službi.

Iako je sudbina ovih krivičnih prijava neizvesna, jer primanje mita nije uvek lako dokazati, ipak je važno da takvih prijava bude što više. Ništa nam ne vredi to što „svi znaju“ da se glasovi kupuju, ako makar ne pokušamo da stvari izvedemo na čistac.

Od kupovine glasova treba razlikovati neke aktivnosti koje su uobičajene u izbornim kampanjama. Tradicionalno, stranke dele u kampanji građanima razne predmete sa svojim oznakama, a ti predmeti imaju i neku upotrebnu vrednost (npr. olovke, upaljači, majice). Neki pokloni se ipak ne mogu smatrati primerenim – na primer, paketi humanitarne pomoći, lekarski pregledi, pružanje besplatnih usluga u domaćinstvima. Što je veća vrednost takvih darova, to je veća sumnja da je reč o kupovini naklonosti birača, a ne o promociji programa i kandidata. Nevolja je što nigde nije propisana „dozvoljena vrednost“ promotivnih materijala. Sumnja u kršenje pravila može se prijaviti tužilaštvu, ali i Agenciji za sprečavanje korupcije, koja se više puta oglašavala protiv prakse stranačkog „humanitarnog rada“, u kampanji ili van nje.

U praksi se pokazalo da davanje predizbornih obećanja biračima o tome da će nešto biti finansirano javnim sredstvima, kao i trošenje budžetskog novca zarad zadovoljavanja nekih potreba građana pred izbore, javno tužilaštvo ne smatra krivičnim delom davanja mita u vezi s glasanjem. Ipak, i neki od ovih troškova mogu biti sporni (videti deo o zloupotrebi javnih resursa).

ZLOUPOTREBA JAVNIH RESURSA

Sigurno ste dosad već videli ili čuli za neki primer zloupotrebe javnih resursa tokom kampanje. Neki od njih su kažnjivi i vredni ih prijaviti javnom tužilaštvu, Agenciji za sprečavanje korupcije, drugim državnim institucijama ili nevladinim organizacijama koje prate izbornu kampanju.

Kampanja uopšte ne sme da se vodi u državnim organima, gradskim i opštinskim prostorijama, školama, bolnicama i drugim javnim ustanovama, sudovima i javnim preduzećima. Ako radite u nekoj javnoj instituciji ili je posećujete tokom kampanje, možda ćete saznati da je, na primer, direktor ustanove omogućio plaćeno odsustvo, „preporučio“ zaposlenima da odu na predizborni skup neke stranke ili omogućio da se u radnim prostorijama snima stranački promotivni spot.

Možda ćete uočiti da se automobili ili autobusi gradskog javnog preduzeća koriste za prevoz stranačkih funkcionera i aktivista. Možda će Vam na telefon ili mejl-adresu koju ste ostavili kao kontakt u opštini ili sportskom centru iz sasvim drugog razloga stići poruka od političke stranke, ili ćete u poštanskom sandučetu zateći opštinske novine u kojima se predsednik opštine hvali prethodnim uspešnim radom i

predstavlja planove za budućnost kao da će nastaviti da bude na toj funkciji i posle izbora.

Imajte na umu da nije baš svako korišćenje javnih resursa u kampanji zabranjeno. Na primer, stranke mogu da koriste prostorije opština i mesnih zajednica, domove kulture ili sportske hale, besplatno ili uz naknadu, ali samo ako su unapred propisani i objavljeni cenovnici i ako svi učesnici kampanje imaju mogućnost da koriste te prostorije pod istim uslovima. Takođe, neki državni funkcioneri mogu da idu na stranačke skupove u službenim vozilima – to su samo osobe koje uživaju dano-noćno obezbeđenje (npr. ministar unutrašnjih poslova, ali ne i ministar za rad ili prosvetu).

Za razliku od očiglednih primera zloupotrebe javnih resursa, neki mogu biti zakoniti ili makar prividno zakoniti. Ako javno preduzeće odluči da asfaltira seoske puteve pred izbore ili da domaćinstvima oprosti dug za komunalne usluge, ako gradonačelnik upravo pred izbore odluči da dodeli socijalnu pomoć ili direktor doma zdravlja odluči da stalno zaposli bolničare koji su radili na određeno vreme, za takvu zloupotrebu mogu da odgovaraju jedino ako su prekršili neka pravila (npr. asfaltiranje i zapošljavanje nije bilo predviđeno planom). U nekim okolnim državama (Crna Gora, Severna Makedonija) postoje ograničenja i poseban mehanizam za praćenje javnih rashoda u kampanji, ali u Srbiji još uvek ne.

KAKVO FINANSIRANJE KAMPANJE JE NEZAKONITO?

U Srbiji politički subjekti (političke stranke, koalicije stranaka ili grupe građana) dobijaju novac iz budžeta, od kojeg mogu da plate deo ili sve troškove kampanje. Pored toga, mogu da finansiraju kampanju novcem koji je stranka prikupila pre izbora, kao i od priloga. O svim prihodima i troškovima moraju da vode evidencije i da podnose izveštaje Agenciji za sprečavanje korupcije, a Agencija treba da objavi i kontroliše te izveštaje, te da podnosi prijave protiv onih koji su kršili pravila. Svaki učesnik u kampanji mora u roku od osam dana da objavi podatak da je dobio novčani prilog ili besplatnu uslugu ako je vrednost veća od prosečne plate.

Ako se izuzmu budžetske dotacije za kampanju i usluge koje se svima daju pod jednakim uslovima (npr. prostorije mesnih zajednica, termini za predstavljanje na RTS i RTV), kampanja ne sme da se finansira iz javnih resursa.

Kampanju ne smeju da finansiraju ni strane države, strane firme i druga strana pravna lica ili strani državljani, ni novcem, ni besplatnim uslugama. Ako ste čuli za neki takav slučaj, pre nego što ga prijavite, treba da znate da su od ove zabrane izuzete osobe koje imaju i srpsko državljanstvo (pored stranog), kao i firme koje možda imaju stranog vlasnika, ali su registrovane u Srbiji kao domaća pravna lica, što možete proveriti na sajtu Agencije za privredne registre.²

2 <https://www.apr.gov.rs/registri/privredna-drustva/pretraga-podataka.2022.html>

Kampanje ne smeju da finansiraju ni brojne privatne domaće firme. Među njima su pružaoci komunalnih usluga (npr. gradskog prevoza) dok im traje takav ugovor i dve godine nakon prestanka, organizatori igara na sreću, firme koje uvoze, izvoze ili proizvode akciznu robu (npr. duvan, alkohol, gorivo), kao i one koje imaju dospela, a neizmirena dugovanja za poreze i doprinose.

Za razliku od nekih drugih zemalja, u Srbiji izbornu kampanju ne smeju da finansiraju ni sindikati, udruženja i nedobitne organizacije, crkve i verske zajednice.

Uz sve to postoje ograničenja i po vrednosti davanja. Jedan građanin može da pomogne kampanju tako što će uplatiti ili darivati nešto u vrednosti do 10 prosečnih zarada u Republici Srbiji, a pravno lice tri puta više.

Da se ove zabrane ne bi kršile, propisana su još neka pravila. Uplata ne sme da bude u gotovom novcu niti anonimna – dozvoljen je samo prilog koji davalac uplati sa sopstvenog tekućeg računa. Još važnije, zabranjeno je finansiranje kampanje preko trećeg lica i prikriivanje identiteta davaoca priloga.

Pravila postoje i kada je reč o trošenju novca. Stranka mora da plaća sve troškove sa svog posebnog računa za finansiranje kampanje, a ne u gotovini, sa stalnog stranačkog računa ili s računa koji je otvoren za neku drugu izbornu kampanju (npr. trošak kampanje za gradske izbore ne može da se plaća s računa za republičke). Pogotovo je zabranjeno da se kampanja finansira tako što neka firma ili pojedinac direktno plate rashod pružaocu usluga (npr. štampariji, auto-prevozniku, osnivaču medija) umesto da daju prilog političkom subjektu.

Bitno je znati da finansiranje kampanje nije samo davanje novca – isti tretman u zakonu³ imaju davanje poklona i pružanje usluga, bilo da je besplatno ili da se vrši pod uslovima koji odstupaju od tržišnih.

Pored skrivanja troškova, finansiranje kampanje može da bude nezakonito i na potpuno suprotan način. Kada neka stranka, koalicija ili grupa građana vodi kampanju manjeg obima, može se dogoditi da dobijene budžetske dotacije premaše njene stvarne potrebe. Da ne bi vraćali novac u budžet, takvi politički subjekti prijavljuju troškove kojih uopšte nije bilo ili preuveličavaju troškove (u dogovoru s firmom koja im ispostavlja račun), a ponekada kao trošak prijavljuju stvari koje nemaju veze s izbornom kampanjom (npr. usluge kozmetičara ili spa centra).

Zakon zabranjuje iznuđivanje donacija za vođenje kampanje, kao i bilo kakvu odmazdu prema firmama i pojedincima koji su dobrovoljno dali prilog. Zakonska pravila nisu dovoljno jasna u nekim situacijama kada je zaštita takođe potrebna, na primer, kada odmazdu trpi firma koja je pod komercijalnim uslovima pružala uslugu nekoj stranci u kampanji, ili pak suprotno, kada neka firma odbije da pruži uslugu jednom političkom subjektu, pravdajući se „poslovnim politikom“, pa je najbolje da nam se direktno obratite da razmotrimo kakve su mogućnosti u svakom konkretnom slučaju.

ŠTA BISTE MOGLI DA ZNATE O NEZAKONITOM FINANSIRANJU KAMPANJE?

Građani koji nisu uključeni u kampanju uglavnom nemaju neposredna saznanja o tome kako je ona finansirana i na šta su sredstva utrošena, sve dok ne budu objavljeni finansijski izveštaji političkih subjekata (mesec dana posle proglašenja konačnih rezultata izbora).⁴

Ipak, na osnovu neposrednog uvida u aktivnosti političkih subjekata ili posredno, možete da uočite mnoge slučajeve kršenja zakona, bilo da kampanja još traje ili da su izbori već okončani. Na primer, možda ćete na objavljenoj listi partijskih donatora videti ime osobe za koju znate da nema nikakvih stalnih primanja. Možda ste videli da je binu za stranački miting postavljala firma čiji se naziv ne navodi među pružaocima usluga u finansijskom izveštaju. Možda ste приметili da je na manifestaciji koju organizuje neko udruženje ili verska zajednica bila vršena stranačka promocija. Ili da je privatna firma koja ne uplaćuje radnicima doprinose besplatno stavila svoje resurse stranci na raspolaganje. Još pre se može dogoditi da Vam je na Fejsbuku ili prilikom pretrage interneta „iskočila“ reklama za nečiju kampanju ili da ste dobili direktan telefonski poziv tokom kampanje, a da potom takav vid reklamiranja ne možete da prepoznate u finansijskom izveštaju.

Ako ste vlasnik ili zaposleni u firmi koja pruža usluge političkim subjektima tokom kampanje, moguće je da imate i neka dodatna saznanja – da je u nekom slučaju usluga pružena besplatno ili uz netržišne popuste, da je neki trošak plaćen u gotovini umesto preko računa, da je trošak stvarno platilo treće lice, a ne stranka, da je pružalac usluge bio ucenjen i slično.

4

<https://publicacas.acas.rs/#/acas/pretragaKampanja>

DA LI MORAM DA PRIJAVIM ZLOUPOTREBE?

Prijavljivanje krivičnih dela je za većinu građana samo moralna obaveza, pa to važi i za krivična dela koja su u vezi s nezakonitim vođenjem i finansiranjem kampanje.

Krivična dela, međutim, u nekim slučajevima (kada je propisana kazna preko pet godina zatvora) morate da prijavite, i to ako ste republički, pokrajinski, gradski ili opštinski službenik, ako ste zaposleni u javnoj ustanovi ili preduzeću, ako ste angažovani u izbornoj administraciji ili ste na odgovornom položaju u političkoj stranci. Imaćete ovu obavezu ako ste saznali za zloupotrebe vršeći svoju službenu dužnost.

Na primer, to znači da će osoba zadužena za postupanje po prijavama uzbunjivača u Ministarstvu prosvete morati da podnese krivičnu prijavu ako je prijavljeno da je direktor škole omogućio predstavljanje stranaka u školskim prostorijama; da će inspektor kom je naloženo da ne izvrši planiranu kontrolu firme koja pruža neke usluge političkoj stranci biti dužan da prijavi zloupotrebu svog pretpostavljenog; da će vozač predsednika opštine biti dužan da prijavi nezakonito korišćenje službenog automobila radi prevoza na stranački miting; da će član biračkog odbora biti dužan da prijavi opaženo davanje mita; da će vlasnik privatnog preduzeća biti dužan da prijavi iznuđivanje donacija ili svog zaposlenog koji je odobrio da, umesto političkog subjekta, izvršene usluge plati neko drugi. Ukoliko to ne učine, i njima pretila zatvorska kazna.

Ipak, i ako ste službeno lice, ne možete da odgovarate zato što niste prijavili sebe, bračnog ili vanbračnog druga, roditelja, dete, babu, dedu, unuke, usvojenika, usvojioca ili njihove bračne i vanbračne drugove ili ako ste za neko od krivičnih dela u vezi s nezakonitim vođenjem i finansiranjem kampanje saznali van vršenja službene dužnosti (na primer, iz razgovora s komšijama i rođacima).

Ako ste državni, pokrajinski ili opštinski službenik, ili ako radite u javnim službama (zdravstvo, kultura, obrazovanje itd.), imate još jednu obavezu – da prijavite pretpostavljenog koji Vam je dao nezakonit nalog, ne samo kada u tome prepoznate krivično delo zloupotrebe službenog položaja ili nezakonitog finansiranja kampanje, već i kada je reč o radnji koja se kažnjava prekršajno.

ŠTA AKO SAM SVEDOK?

Ako ste prisustvovali izvršenju nekog krivičnog dela koje je u vezi s nezakonitim vođenjem i finansiranjem kampanje – na primer, isplati novca biračima koji su glasali na dogovoreni način; davanju novca građanima u prostorijama opštinskog odbora stranke kako bi ga ovi uplatili kao „prilog“ sa svojih računa; direktnom plaćanju troškova kampanje od strane donatora; iznuđivanju „donacije“ od privatnika; zloupotrebi resursa javnog preduzeća; angažovanju zaposlenih u opštinskoj upravi u radno vreme za potrebe kampanje – pa ga prijavite i pri tom ostavite lične podatke, verovatno ćete biti pozvani da svedočite.

Za više informacija o pravima svedoka pogledajte vodič „Šta da radim kada mi stigne poziv za svedočenje?“.

DA LI TREBA DA PRIJAVIM ZLOUPOTREBE U KOJIMA SAM UČESTVOVAO?

Ako ste i sami učestvovali u nekoj kažnjivoj radnji, može ipak da Vam ide u korist da prijavite slučaj, naročito ako je verovatno da će biti otkriven. Nakon takvog prijavljivanja, u principu, možete da računate na blažu kaznu, naročito ako s javnim tužiocem zaključite „sporazum o priznanju krivičnog dela“ i ako sud prihvati takav sporazum. Ipak, za razliku od „običnog“ krivičnog dela davanja mita, kod „davanja i primanja mita u vezi sa glasanjem“, Krivični zakonik još uvek ne predviđa mogućnost da se okrivljeni u celosti oslobodi od kazne.

Kod najtežih vidova zloupotreba (vrednosti veće od 200 miliona dinara), kada su umešani ministri, pomoćnici ministara, sudije, direktori republičkih javnih preduzeća i drugi visoki javni funkcioneri ili organizovana kriminalna grupa, postoji mogućnost da zaključite sporazum s javnim tužiocem o svedočenju i da postanete „okrivljeni saradnik“.

Takav sporazum će predvideti vrstu i raspon kazne koja Vam može biti izrečena, mogućnost oslobađanja od kazne ili čak obavezu javnog tužioca da odustane od krivičnog gonjenja u slučaju da svedočite o događaju.

U Srbiji još nije bilo slučajeva krivičnog gonjenja zbog zloupotreba u vezi s izbornom kampanjom koje bi se odnosile na visoke državne funkcionere, ali na prostoru bivše Jugoslavije postoji jedan takav slučaj koji je privukao veliku pažnju, pa će Vam možda biti zanimljivo da se upoznate s njim.⁵

5 <https://www.vsrh.hr/vrhovni-je-sud-djelomicno-ukinuo-djelomicno-preinacio-u-odluci-o-kazni-i-u-o-oduzimanju-imovinske-koristi-te-djelomicno-potvrdio-presudu-zupanijskog-suda-u-zagrebu.aspx>

DA LI TREBA DA DOSTAVIM NEKE DOKAZE?

Kao građani nemate dužnost da utvrđujete da li je zaista došlo do zlo-upotreba i ko su krivci, niti da prikupljate dokaze. Dovoljno je da prijavite sumnju o tome da se dogodila neka nezakonita ili štetna pojava. Međutim, ako pre prijavljivanja želite da steknete snažnije uverenje o događaju ili da otklonite nedoumice, ponekad i za to postoji pouzdan način.

Neke provere su potpuno bezbedne, jer ih možete obaviti anonimno, uvidom u javne registre na internetu ili pretragom podataka na sajtovim državnih organa. U stvari, do saznanja ili sumnje o tome da je prekršeno neko od pravila doći ćete tek nakon uvida u preliminarne ili konačne izveštaje o finansiranju kampanje koje su učesnici predali Agenciji za sprečavanje korupcije.

Ukoliko se sumnja koju prijavljujete odnosi na informacije koje ste pronašli na internetu, biće od koristi da sačuvate tu internet stranicu tako što ćete snimiti ekran (*screenshot*), jer njen sadržaj može biti naknadno uklonjen.

Ako je nezakonitoj radnji prisustvovao još neko ko može da potvrdi vaše navode, zabeležite imena tih osoba.

Kako god bilo, ako prikupite i dostavite više kvalitetnih dokaza, time ćete olakšati rad pojedinih državnih organa koji savesno vrše svoju dužnost i smanjiti prostor za izgovore i odugovlačenje onima čiji su motivi suprotni.

**VIŠE JAVNO
TUŽILAŠTVO
U BEOGRADU**

Adresa: Katanićeva
br. 15a,
11000 Beograd
Telefon: 011/635-2911
Faks: 011/635-2925
Radno vreme:
Pon–pet. 7.30–15.30
E-mail: vjt@bg.vi.jt.rs

**VIŠE JAVNO
TUŽILAŠTVO U
NOVOM SADU**

Adresa: Sutjeska br. 3,
21101 Novi Sad
Telefon: 021/4876-444
Faks: 021/661-4949
Radno vreme:
Pon–pet. 7.30–15.30
E-mail: vjtns@ns.vi.jt.rs

**TUŽILAŠTVO ZA
ORGANIZOVANI
KRIMINAL**

Adresa: Ustanička 29,
11000 Beograd
Telefon: 011/3082–670
Faks: 011/3082 –784
Radno vreme:
Pon–pet. 7.30–15.30
E-mail: info@tok.jt.rs

**VIŠE JAVNO
TUŽILAŠTVO
U NIŠU**

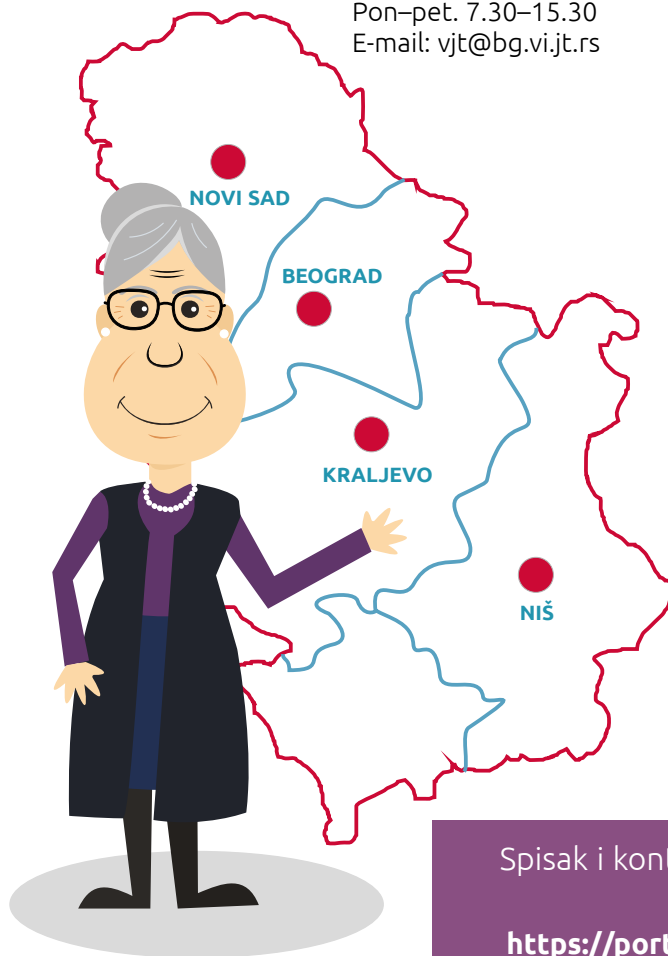
Adresa: Vožda
Karađorđa 23,
18000 Niš
Telefon: 018/504-175
Faks: 018/527-689
Radno vreme:
Pon–pet. 7.30–15.30
E-mail: uprava@ni.vi.jt.rs

**AGENCIJA ZA
SPREČAVANJE
KORUPCIJE**

Adresa: Carice Milice
broj 1, 11000 Beograd
Telefon: 011/4149100
Radno vreme:
Pon–pet. 07.30–15.30
E-mail: office@acas.rs

**VIŠE JAVNO
TUŽILAŠTVO U
KRALJEVU**

Adresa: Karađorđeva 5,
36000 Kraljevo
Telefon: 036/323-399
Faks: 036/314-016
Radno vreme:
Pon–pet. 7.30–15.30
E-mail:
vjtkraljevo@gmail.com

Spisak i kontakt podatke svih osnovnih javnih tužilaštava
možete pronaći na sledećem linku:
<https://portal.sud.rs/cr/javna-tuzilastva/javna-tuzilastva>

KOME PRIJAVLJUJEM ZLOUPOTREBE?

Krivična dela je uvek najbolje prijaviti javnom tužiocu, jer će svaki drugi organ svakako morati da prosledi takve prijave tužiocima.

Posebna odeljenja za suzbijanje korupcije postoje u četiri grada – Beogradu, Kraljevu, Nišu i Novom Sadu, i ona su nadležna za teritoriju cele Srbije. Naravno, ne morate ići u Niš iz Bujanovca, u Kraljevo iz Priboja ili u Novi Sad iz Kikinde da biste prijavili korupciju nadležnom tužiocu. To možete učiniti i u najbližem osnovnom javnom tužilaštvu.

Ova posebna odeljenja su jedina nadležna za gonjenje zloupotreba službenog položaja, davanja i primanja mita u vezi s glasanjem, trgovine uticajem i niza drugih krivičnih dela, od kojih neka mogu biti u vezi s izbornom kampanjom.

Tužilaštvo za organizovani kriminal će biti nadležno kada zloupotrebu vrši ili se podmićuje visoki javni funkcioner, kada je nezakonita korist veća od 200 miliona dinara ili je zloupotreba u vezi s nekom javnom nabavkom vrednijom od 800 miliona dinara. Ono je takođe nadležno za zloupotrebe koje su delo organizovane kriminalne grupe.

Za gonjenje krivičnog dela koje je propisano Zakonom o finansiranju političkih aktivnosti nadležna su, međutim, osnovna javna tužilaštva. Na osnovu tog (neimenovanog) krivičnog dela, kažnjava se onaj ko finansira politički subjekt protivno zakonu, i to u nameri da prikrije izvor finansiranja ili iznos prikupljenih sredstava. Isto tako, kažnjava se i druga strana, to jest onaj ko unutar političkog subjekta nezakonito pribavlja sredstva za finansiranje, i pri tom to čini u istoj nameri. U nekim slučajevima može istovremeno postojati i ovo i neko drugo krivično delo

– na primer, ako direktor javnog preduzeća ili predsednik opštine naloži zaposlenima da distribuiraju stranački materijal, reč je o zloupotrebi službenog položaja. Ako se vrednost ove besplatne usluge, koja predstavlja nezakonit vid finansiranja kampanje, ne prikaže u finansijskom izveštaju ili se predstavi kao da su materijal distribuirali stranački volonteri, onda je počinjeno i krivično delo vezano za finansiranje kampanje.

Krivično delo iz Zakona o finansiranju političkih aktivnosti takođe prethodi zatvorskim kaznama za one koji izvrše nasilje ili prete nasiljem, koji dovedu u neravnopravan položaj ili uskrate pravo ili na zakonu zasnovan interes fizičkom ili pravnom licu zbog činjenice da je dalo priloge političkom subjektu. Inače, ovo krivično delo bi moglo da bude znatno bolje napisano, a Transparentnost Srbija je dostavila svoje predloge radnoj grupi za izmenu Krivičnog zakonika.⁶

Zbog prirode stvari, a pogotovo kada niste sigurni da li je u pitanju krivično delo ili prekršaj, umesto javnom tužilaštvu, ili uporedo s njim, možete da se obratite Agenciji za sprečavanje korupcije. Ovo obraćanje ima još jednu prednost – kada podnesete prijavu tokom kampanje, Agencija mora da je razmotri u roku od pet dana i da Vas obavesti o ishodu.

I kada je reč o krivičnom delu, ako prijavite slučaj Agenciji, ona bi trebalo da se interesuje za ishod postupanja po prijavi i nakon što je prosledi tužilaštvu. To bi moglo da poveća šanse da slučaj bude brže ispitan.

6

<https://preugovor.org/Amandmani/1751/Predlozi-za-izmene-i-dopune-Krivicnog-zakonika.shtml>

DA LI DA PRIJAVIM ZLOUPOTREBE JOŠ NEKOME?

Ako prijavite slučaj nekom nenadležnom organu, taj organ bi trebalo da s Vašim dopisom upozna organ koji jeste nadležan. Na primer, ako prijavite kupovinu glasova Republičkoj izbornoj komisiji (RIK), ona bi trebalo da prosledi tu prijavu tužilaštvu. Ako prijavite RIK-u nezakonito finansiranje kampanje, trebalo bi da o tome obavesti Agenciju za sprečavanje korupcije.

Za neke slučajeve narušavanja ravnopravnosti ili zloupotreba može biti nadležno više organa. Na primer, ako se na nekoj TV stanici emituju dugotrajni zakupljeni termini, u pitanju je povreda pravila za koju je nadležno Regulatorno telo za elektronske medije; ako pri tom stranka plaća zakup tih termina po povlašćenoj ceni, onda je nadležna Agencija za sprečavanje korupcije. U drugim slučajevima može se dogoditi da nijedan organ ne smatra da je nadležan. Pored toga što njihove stavove o „nenadležnosti“ možete sudski osporavati u dugotrajnom postupku pred Upravnim sudom, možete pokušati da se obratite Nadzornom odboru, koji bi Narodna skupština trebalo da obrazuje pred svake izbore.⁷

Svakako se možete obratiti i učesnicima u izbornoj kampanji, koji su, na kraju krajeva, najviše oštećeni nezakonitim ponašanjem svojih političkih protivnika. Vrlo je verovatno da će oni dati medijski značaj slučaju ili da će i sami podneti prijave umesto Vas.

Možete se neposredno obratiti medijima, nevladinim organizacijama ili međunarodnim organizacijama koje posmatraju izbore. Takvo prijavljivanje ne stvara za njih nikakvu obavezu, ali im daje mogućnost da dodatno

7 <http://www.parlament.gov.rs/gradjani/nadzorni-odbor-za-izbornu-kampanju/xii-saziv/nadzorni-odbor-za-izbornu-kampanju.4523.html>

ispitaju slučaj, da podnesu prijavu protiv odgovornih ili da upoznaju javnost sa slučajem.

Specijalizovana kancelarija Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (ODIHR), čiji je Srbija član, određuje posmatračku misiju za gotovo svake izbore u Srbiji.⁸ U praćenju izbora i izbornog zakonodavstva takođe su angažovane razne institucije Saveta Evrope (Venecijanska komisija, Parlamentarna skupština), međunarodna organizacija posmatrača izbora ENEMO⁹ i mnogi drugi.

Transparentnost Srbija od 2004. godine prati finansiranje izborne kampanje i rad državnih organa, od 2012. redovno prati i takozvanu funkcionersku kampanju i njeno medijsko predstavljanje, a od 2020. i transparentnost stranaka.¹⁰

Još od 1997. godine praćenjem izbora u Srbiji bavi se CESID.¹¹ Organizacija CRTA¹² od 2016. godine prati izborni postupak i zloupotrebe javnih resursa tokom izborne kampanje i na dan izbora. BIRODI¹³ se tokom 2022. godine angažovao u praćenju rada medija tokom kampanje. Mnoge druge nacionalne, regionalne i lokalne organizacije pratile su pojedine aspekte izborne kampanje na dosadašnjim izborima.

Raspitajte se koje organizacije će pratiti izbore kada budu raspisani i kampanju, kako mogu da Vam pomognu da razrešite Vaše dileme i na koji način možete da im pomognete da kvalitetnije obave svoj posao.

8 <https://www.osce.org/odihr/elections/serbia>

9 <https://enemo.org/mission/presidential-and-early-parliamentary-elections-in-serbia-2022>

10 <https://izbori.transparentnost.org.rs/category/izbori/2022/>

11 <http://www.cesid.rs/najave/dvadeset-pet-godina-posmatranja-izbora/>

12 <https://crtars.org/gradani-na-strazi/>

13 <https://www.birodi.rs/>

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
324

KAKO da pomognem da izborna kampanja bude poštenija? / [priredio Nemanja Nenadić]. – Beograd : Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM, 2023 (Beograd : Dosije studio). – 29 str. : ilustr. ; 20 x 20 cm

Tiraž 500. - Napomene i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 978-86-82222-10-1

1. Ненадић, Немања, 1972- [приређивач, сакупљач]

а) Изборна кампања -- Злоупотребе -- Србија

COBISS.SR-ID 107826697

УДРУЖЕЊЕ ЈАВНИХ ТУЖИЛАЦА
И ЗАМЕНИКА ЈАВНИХ ТУЖИЛАЦА СРБИЈЕ

CHRIS
Mreža Odbora za ljudska prava u Srbiji CHRIS
Network of the Committees for Human Rights in Serbia CHRIS

ДРУШТВО СУДИЈА СРБИЈЕ | JUDGES' ASSOCIATION OF SERBIA

Transparentnost Srbija
Transparency Serbia

PARTNERI SRBIJA

cepris
Centar za pravosudna istraživanja

Beogradski centar
za ljudska prava

